

УДК 7.071.2 : 78.087.68 : 37.046

Воскобойнікова Ю. В.

Харківська державна академія культури

ТИПОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ РЕГЕНТСЬКОЇ ОСВІТИ

Воскобойнікова Ю. В. Типологія сучасної регентської освіти. Аналізується сучасна система регентської освіти. За допомогою історико-аналітичних методів визначаються та характеризуються її основні різновиди. Вперше в музикознавстві сформована типологія сучасної регентської освіти. У сучасній православній церковно-хоровій культурі зафіксовано три основних типа регентської освіти: авторська школа, відділення духовного навчального закладу, спеціалізація у світському вузі. Охарактеризовані їх різновиди. З опорою на установчу інформацію духовних навчальних закладів, вимоги до абітурієнтів, викладацький склад та аналіз навчальних планів виявлено зближення духовної та світської освіти в галузі хорової професійної діяльності. Розглянуто приклади її реалізації в умовах вищих державних навчальних закладів, встановлена перспективність розвитку регентських спеціалізацій у вузах у зв'язку з наявністю існуючого попиту на спеціалістів церковно-хорової справи, що потребує повноцінного теоретичного, методичного та методологічного осмислення, у чому і полягає перспектива подальших досліджень.

Ключові слова: регент, регентська освіта, семінарія, регентська школа, регентські класи, регентське відділення, авторська школа.

Воскобойнікова Ю. В. Типология современного регентского образования. Анализируется современная система регентского образования. С помощью историко-аналитических методов определяются и характеризуются ее основные разновидности. Впервые в музыковедении сформирована типология

современного регентского образования. В современной православной церковно-хоровой культуре зафиксировано три основных типа регентского образования: авторская школа, отделение духовного учебного заведения, специализация в светском вузе. Охарактеризованы их разновидности. С опорой на учредительную информацию духовных учебных заведений, требования к абитуриентам, преподавательский состав и анализ учебных планов обнаружено сближение духовного и светского образования в области хоровой профессиональной деятельности. Рассмотрены примеры его реализации в условиях высших государственных учебных заведений, установлена перспективность развития регентских специализаций в вузах в связи с наличием существующего спроса на специалистов церковно-хорового дела, что требует полноценного теоретического, методического и методологического осмысления, в чем и заключается перспектива дальнейших исследований.

Ключевые слова: регент, регентское образование, семинария, регентская школа, регентские классы, регентское отделение, авторская школа.

Voskoboynikova Y. The typology of modern precentors' education. Background. Since the late 80s of the XX century the precentors' education restoration began on the former Soviet territory. Sometimes this process had a restoration character because its purpose was the restoration of the system of singers and precentors' training that existed in pre-revolutionary times. But contextual conditions have significantly changed: the place of the Church in the structure of state and society, the place of church education in the educational system in general has also changed. The aim of the article is to distinguish and characterize precentors' education existing types in historical perspective and also in the context of nowadays.

Research methodology is based on analytical methods which allow to define structural elements of the phenomenon, its determinants, nature, prevalence and other properties. Retrospective origins of the current situation in precentors' education are determined by means of historical-genetic method, an analysis of existing types of modern precentors' education is accomplished through historical and typological method, methods of structural and comparative analysis are involved to compare standard curriculums of various schools. Definition of the boundaries of the "school" concept in this study is conducted by terminological analysis method.

Results. Today in the Orthodox church choral culture the three main types of precentors' education are fixed — the author's school, the department of the theological educational establishment, the specialization in a secular university. Each of them has a specific character and subtypes.

The historical type of precentors' training system is the author's school. It is built around the personality of an experienced precentor irrespective of whether this precentor only works in the church, or is an educational institution teacher (secular or theological).

The author's school can exist in several forms:

- can have a spontaneous practical character,*
- can be formed in precentors' classes, courses, school and so on,*

- can informally exist within the educational process of an educational establishment,
- can be implemented in the form of lectures, discussions and workshops.

The most common type of modern education Regency in Ukraine, Russia and Belarus are precentors' department of a seminary or a religious specialized school. It has several forms (full-time education, correspondence, evening), different levels of requirements to the starting preparation of students, different period of study and various specialization.

The restoration of a systemic precentor education in spiritual educational institutions massively took place in the last two decades of the XX century. During this period have been open many seminaries closed in Soviet times, and also precentor departments, precentor schools, courses and so on. A significant number of public institutions inherited organizational and methodological experience of the Moscow Theological Academy and Seminary precentors' school, its curriculum and requirements.

The specificity of institutions of this type are high requirements for applicants in the basics of faith, loyalty to different levels of music education of applicants, a large amount of theological disciplines in the curriculum, the average level of musical knowledge, compared to the secondary music education institutions, church-type diploma.

Some educational institutions have somewhat reformed this standard, making the period of study, adding correspondence and external forms, changing the contingent requirements for entrants and others.

Another type of modern precentors' education, namely preparing precentors' in the state system of education, is still not very common because of the separation of church and state. The direct implementation of a new precentors' specialty in universities is not possible because of the aforesaid separation of church and state, but some universities have already started training in precentors' specializations or established disciplines in the choral departments that enable students to acquire the necessary precentors' knowledge.

In 2005, for the first time in the history of Ukrainian musical and pedagogical education, in leading educational and pedagogical institution of the country — the Institute of Arts of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov — a new specialization "Church choir precentor" has been established. Considering specificity of the specialization in the University curriculum some new subjects have been introduced: the Holy Scripture of the Old and New Testaments, basics of the Orthodox theology, dogmatics, church singing, monody, Octoechos, liturgy, church singing and more. Graduates are awarded the qualification of "Specialist" — music teacher and church choir precentor; "Master" — music teacher and employee of specialization "church singing".

Another example of the implementation of precentors' professional training became Orthodox St. Tikhon Humanitarian University — theological institution, which received state accreditation in 2011.

Conclusions. The chronology of the emergence and development of various types of precentors' education demonstrates the trend towards convergence of religious and secular education in choral music, which is historically typical of the former CIS. It was here in

pre-revolutionary period of accretion of professional choral education with theological regency was maximized. Since the mid-twentieth century the revival of this professional field is gradually moving from single cells of the author's precentors' training and individual religious institutions, carrying out training of precentors, to symphonic process of combining of the efforts of church leaders and choral professionals that actually became possible only in conditions of religious freedom and returning of professional musicians to church life. Overcoming the separation of professional choral education from the church manifested itself in the ability to attract specialists-theologians to study choirmaster in state institutions, expanding their skills to the area of church singing traditions and to involve secular professionals to precentors' preparation in seminaries, precentor schools etc.

Novelty. In the study the regency education has been analyzes for the first time and also its typology has been given.

The practical significance. The current system of precentors' education is being reformatting and requires many efforts to develop an effective strategy for the development of cooperation between secular and religious institutions, to find new forms of cooperation, to form curriculums, to develop and test training programs that could be the basis for further theoretical, methodological and methodological researches.

Keywords: precentor, precentors' education, seminary, precentors' school, precentors' classes, precentors' department, author's school.

Постановка проблеми. З кінця 80-х років ХХ століття почалося відновлення регентської освіти на пострадянських теренах. Подекуди цей процес мав реставраційний характер, оскільки його метою була відбудова тієї системи підготовки півчих та регентів, що існувала у дореволюційні часи. Але контекстуальні умови суттєво змінилися: змінилося місце Церкви у структурі держави та в суспільстві, місце церковної освіти в системі освіти взагалі. Отже просто реставрацією було не обійтися — потрібно було переосмислити запити та можливості даної мистецької сфери, знайти форми навчання, які б відповідали сучасному культурному контекстові.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дореволюційна регентська освіта досить докладно вивчена у музикознавчій та історичній літературі [2; 5]. По-перше, завдяки тому, що найвидатніші діячі хорової культури одночасно були випускниками та викладачами регентських закладів. По-друге, саме церковна система хорової освіти була тим джерелом, з якого взяли початок і світські навчальні заклади. Але регентська освіта як система, а також її типологія не розглядалися у науковій літературі. Щодо сьогоденної ситуації з православною регентською освітою — вона взагалі залишається зовсім недослідженою, адже фахівці, які безпосередньо рухають цей процес, наразі не мають часу на його рефлексивне бачення, а світські фахівці або не дуже цікавляться цим питанням, або не відчувають себе достатньо компетентними у тій специфіці, яка

так чи інакше постає перед дослідником церковно-хорової культури.

Певне уявлення щодо характеристик сучасної підготовки регентів надають установчі документи та навчальні матеріали, за якими працюють відповідні освітні заклади.

Мета статті — виокремити та охарактеризувати існуючі типи регентської освіти як в історичному ракурсі, так і в контексті сучасності.

Методологія дослідження базується на аналітичних методах, які дозволяють визначати структурні елементи досліджуваного явища, його детермінанти, характер, поширеність та інші властивості. Ретроспективні витoki сучасної ситуації в регентській освіті визначені за допомогою історико-генетичного методу, аналіз наявних типів сучасної регентської освіти здійснений завдяки історико-типологічному методу, для порівняння типових навчальних програм різних навчальних закладів залучені методи структурного та компаративного аналізу. Визначення меж поняття «школа» у даному дослідженні здійснено методом термінологічного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Історія християнської регентської освіти свідчить про переважне значення особистого навчання у процесі співацької практики. Ще до організації будь-яких духовних навчальних закладів, таке навчання відбувалося при монастирях та храмах. Керування хором доручалося найталановитішому і найдосвідченішому, а решта співаків засвоювали основні навички у практиці. Відомо, що в Ієрусалимському храмі співаками могли ставати лише діти церковних співаків, і вже з шестирічного віку вони перебували на кліросі — спочатку як слухачі, потім як співаки (за два-три роки діти встигали запам'ятати основні музичні побудови та значну кількість текстів), згодом з їх числа виокремлювалися ті, хто мав найзначніші музичні здібності, найкраще знання богослужіння та ін. Такі півчі починали цілеспрямовано навчатися регентській справі у того майстра, під керуванням якого вони співали. Отже, на початку існування регентської освіти вона мала досить безсистемний характер, випливаючи з практики, обсяг якої неможливо недооцінити, особливо якщо йдеться про монастирі. Переважною формою навчання у цей період вважатиметься усна взаємодія.

З часом підготовка співаків набула організованих форм. З'явилися спеціально поставлені люди, які виконували педагогічні обов'язки з навчання дітей. Але про спеціальну підготовку регентів у цей час невідомо. Перші серйозні спроби організації системної регентської освіти в Росії відносяться до XIX ст.: 1846 року було відкрито Регентські класи при Придворній співацькій капелі у Санкт-Петербурзі, 1886 року в реорганізованому Синодальному училищі в Москві також почалася цілеспрямована підготовка регентів.

Фактичний розвиток системи регентської освіти у дореволюційні часи відбувався в активній вза-

ємодії зі світською системою музичної культури: багато хто з викладачів суміщав діяльність у світських вузах (зокрема, консерваторіях) з працею в Синодальному училищі та Капелі або працював церковним регентом. І, навпаки, талановита молодь по закінченні регентських відділень вступала до світських вищих навчальних закладів. Така взаємодія поступово виросла в творчий симбіоз: після революції у Санкт-Петербурзькій консерваторії вихованцями Капели було організовано кафедру хорового диригування, а у Москві Народна хорова академія (реорганізована з Синодального училища) приєдналася до консерваторії.

Оцінка цього процесу є дуже важкою справою, оскільки, з одного боку, «асиміляція» регентської спеціалізації в державних вузах зберегла досвід, який накопичили «церковні» (напередодні революції вже умовно церковні) музичні навчальні заклади. З іншого боку, у зв'язку з загальною секуляризацією хорового співу та припиненням окремого існування регентських класів, відбулося їх фактичне знищення як музично-богословських закладів, адже у консерваторіях не викладалися позамузичні дисципліни, які є фаховими для регентів: богослужбовий устав, катехізис, догматика та ін. Таким чином, професійний «прорив» у сферу світської музичної освіти фактично означав крах регентства як духовної спеціалізації. Одночасно відбувався й інший процес: багато хто з хорових діячів, які раніше суміщали викладання у вузах з регентською діяльністю, змушені були залишити кліросне служіння (зокрема, така доля спіткала М. Даніліна, П. Чеснокова та ін.).

Відновлення системної регентської освіти у навчальних духовних закладах масово відбулося у останні два десятиріччя XX століття. У цей період відкривається багато закритих у радянські часи семінарій, а з ними і регентських відділень, регентських шкіл, курсів тощо. Виключення складає Регентська школа при Московській духовній академії та семінарії, яка після перерви 1917–1944 рр. постійно існувала у той чи іншій формі (спочатку як навчальна дисципліна, потім — як музичний гурток, з 1969 р. — як Регентський клас, з 1987 — як Регентська школа) [7].

Значна кількість відкритих закладів успадкувала організаційний та методичний досвід Регентської школи МДАіС, її навчальний план та вимоги. Згодом у практиці підготовки регентів сформувалися декілька типів навчальних закладів не лише з різними організаційними засадами та формами навчального процесу, а й із різною філософією.

Історичним типом системи регентського навчання є *авторська школа* (де слово «школа» вживається у широкому розумінні як певна система, спрямована на передачу практичного досвіду). Вона вибудовується навколо особистості досвідченого регента незалежно від того, працює він лише у храмі чи є викладачем навчального закладу (світського або духовного).

Авторська школа може існувати у декількох формах:

- може мати стихійно-практичний характер;
- бути сформована у регентські класи, курси, школу та ін.;
- неформально існувати в межах навчального процесу того чи іншого навчального закладу;
- реалізовуватись у формі лекцій, бесід та майстер-класів.

Перша форма авторської школи виникає, як правило, на «запит» церковного життя, коли біля майстра регентської справи з'являється людина, яка цей досвід — з особистої ініціативи або вимушено — має перейняти. Така ситуація може скластися, наприклад, в монастирі, якщо там планується утворення ще одного хору, і з благословення духовника нова людина навчається регентської справи. Подібна ситуація може скластися в оточенні молодого священика, поставленого на новий або відновлений приход, який не має регента. У такому випадку, за браком вибору кандидатів, його дружина, сестра, донька або (рідко) інша людина з музичними здібностями мають терміново опанувати богослужбовим уставом та основами регентської майстерності. Зазвичай таке навчання починається раптово як для ученика, так і для вчителя, та відбувається у стислі терміни, які не дозволяють цілеспрямовано навчатися у спеціальних закладах. У цьому випадку метою є опанування лише основних функцій регента на рівні обіходу.

Ще однією причиною підготовки учня шляхом його «прикріплення» до майстра може бути необхідність у вихованні помічника регента, спроможного замінити його за богослужінням. У таких випадках навчання відбувається поступово, у постійному зв'язку з щоденною практикою, мінімально протягом року, що дозволяє тою чи іншою мірою засвоїти весь богослужбовий цикл.

При успішній безпосередній взаємодії учня та вчителя формуються специфічні *спільні* властивості майстерності, які можна класифікувати як *ознаки авторської школи*. Ними можуть бути: диригентська манера, критерії вибору богослужбового репертуару, вимоги до хорового звучання, стиль спілкування та ін., успадковані учнем від вчителя.

Крім того, ознаки авторської регентської школи можна виявити навіть тоді, коли учасники творчого процесу не мають свідомої мети передавання та/або отримання регентських знань. У такому випадку регентська школа, незалежно від її формального статусу, може розглядатися як *самоорганізована система творчих стосунків*, результатом яких є забезпечення буття специфічного авторського досвіду однієї людини в діяльності іншої. Наприклад, якщо півчий довго працює під керуванням одного регента, він мимоволі засвоює спектр теоретичних засад, практичних навичок, а також методів роботи з церковно-хоровим колективом. Активне став-

лення до процесу, як правило, суттєво інтенсифікує його. Таку властивість сумісного творчого процесу визнавали ще у Регентських класах Придворної співацької капели та Синодальному училищі, коли вимагали від студентів-регентів постійного відвідування репетицій відомих майстрів хорової справи, у тому числі — поза межами навчального процесу. І не просто відвідування як присутності на репетиціях, а саме перманентного співу в хорі [5].

Другою — досить рідкісною — формою існування авторської школи є її реалізація у вигляді *авторського навчального закладу*. Відомим прикладом такої школи є Православні Московські регентські курси Євгена Кустовського, які існують з 1989 р. у вигляді некомерційної неюридичної організації. Фінансування роботи викладачів відбувається на добровільні пожертвування студентів [3].

Як зазначає Євген Сергійович, на початку свого існування робота мала невизначений консультативний характер, але поступово склалася у певну навчальну систему, відбувалася корекція методів викладання, розширювалось коло навчальних дисциплін, залучалися інші викладачі.

Форма навчання може бути визначена як *екстернат*, оскільки навчання відбувається у режимі «два-три дні на тиждень» протягом одного навчального року з досить незвичними межами: 1 вересня — Свято Трійці (червень). Канікули — перша седмиця Великого посту та від початку Страсної седмиці до Фоміної неділі. Лекції студенти відвідують раз на тиждень, індивідуальні заняття — за окремим розкладом.

Дисципліни, що викладаються:

- лекційні: літургіка, устав, історія церковної музики, хорознавство;
- індивідуальні: диригування, обіход, сольфеджіо, вокал.

Форми контролю — заліки та іспити.

Екстернатні форми навчання взагалі властиві авторським школам, адже кількість педагогічного колективу в них є дуже обмеженою, як правило, значну кількість предметів викладає засновник цього навчального закладу. Педагогічний склад також визначається автором, що, з одного боку, передбачає певну творчу свободу вибору, з іншого — надає можливості для зловживань особистими симпатіями. Характерним для авторських шкіл є й короткий термін навчання (наприклад, регентські курси Олексія Колобанова [8] тривають менше року в режимі «один раз на тиждень»).

Третя форма існування авторської школи мало піддається конкретному визначенню, адже вона реалізується через успадкування певних специфічних рис творчості регента-вчителя його послідовниками. Яскравим прикладом є діяльність в Україні професора Інституту мистецтв Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, заслуженого діяча мистецтв України, кандидата мистецтвознавства, кандидата богослов'я, регента

Свято-Троїцького Іонинського монастиря, викладача Київської духовної академії та семінарії ієрея Димитрія Болгарського. Завдяки активній викладацькій, регентській, публіцистській, науковій діяльності, нотним виданням отець Димитрій як безпосередньо, так і опосередковано здійснює колосальний вплив на систему регентського навчання в Україні, на діючих регентів, а також студентів хорових відділень світських навчальних закладів. Якщо не можна *de iure* констатувати наявності «школи Болгарського» в Україні, по суті вона існує *de facto*.

Останнім часом поширення набули *тренінгові форми* авторського навчання, такі як лекції, бесіди, практикуми, майстер-класи тощо. Успадковані від інших сфер діяльності людини, вони надають можливість *конспективного* знайомства з теоретичними засадами, принципами та методами роботи видатних регентів. Таке навчання не потребує перебування у конкретних навчальних закладах і є доступним для багатьох бажаючих, часто незалежно від їх професійного та творчого рівня. Тренінгові форми, як правило, не передбачають контролю, тобто реципієнт може лише спостерігати за роботою майстра або брати в ній участь як учасник хору, проте ніякої безпосередньої регентської діяльності слухачів не відбувається, їх функція залишається суто споглядальною.

Серед відомих лекторів, які проводять подібні зустрічі та майстер-класи, — монахиня Іуліанія (Денисова) (Білорусь), ієрей Димитрій Болгарський (Україна), Євген Кустовський (Росія), Микола Попмихайлов (Сербія), Дівна Любоевич (Сербія).

Найпоширенішим типом сучасної регентської освіти в Україні, Росії та Білорусі є *регентське відділення семінарії або духовного училища*. Він має декілька форм (денну, заочну, вечірню), різний рівень вимог до стартової підготовки абітурієнтів, різний термін навчання, а також різні спеціалізації. Як вже було зазначено, прототипом таких відділень є Регентська школа при Московській духовній семінарії [7]. Термін навчання складає три роки, форма навчання — виключно денна, вимоги до музичної освіти — вільні (від середньої до вищої), але до музичних навичок — досить конкретні (читання з листа, диригування, спів, гра на фортепіано, визначення інтервалів на слух, а також, за наявності середньої спеціальної або вищої музичної освіти, — співбесіда щодо фактури творів, виконавської специфіки, питань історії церковного співу та ін.).

За зразком МДА, з певними незначними змінами, працює переважна більшість подібних закладів: регентське відділення Санкт-Петербурзької духовної семінарії, регентсько-псаломницьке відділення Полтавської духовної семінарії, Регентська школа при Курській духовній семінарії, регентське відділення Тобольської православної духовної семінарії, регентське відділення Мінської духовної семінарії, певний час за подібним навчальним планом працю-

вало і регентське відділення Харківської духовної семінарії.

Специфікою закладів такого типу є:

- високі вимоги до абітурієнтів у частині основ віросповідання;
- лояльність до різного рівня музичної освіти абітурієнтів;
- великий обсяг богословських дисциплін у навчальному плані;
- середній рівень музичних знань, що надаються, у порівнянні з середніми музичними навчальними закладами;
- диплом церковного зразка.

Деякі навчальні заклади дещо реформували цей стандарт. Наприклад, у Полтаві додали заочну форму навчання (за умови наявності не менш ніж чотирьох класів музичної освіти та року кліросного послуху), в Мінській семінарії розширили термін навчання до чотирьох років тощо. Але основні характеристики навчального процесу у цих закладах здебільшого співпадають.

Окреме місце у цій системі посідає Московська регентсько-співацька семінарія [4]. Вона має розгалуженішу структуру. Чотири роки навчання тут поділяються на різні спеціальності. У перший рік навчання студенти опановують паломницьку спеціальність. Починаючи з другого, вони розділяються на тих, хто продовжить навчання на співацькому відділенні, і тих, хто далі буде вчитися на регентському. Відповідно, ці відділення випускають співаків церковного богослужбового хору I, II і III категорії та регентів церковних хорів. По закінченні чотирирічного циклу навчання, випускники мають можливість поступити на Вищі регентські курси при МРСС та отримати кваліфікацію регента вищої категорії, наукового консультанта з питань теорії та історії богослужбового співу, отримати право викладання відповідних дисциплін.

Специфічний підхід до організації регентської освіти останніми роками практикується у Харківській духовній семінарії. Щороку у цьому місті світськими навчальними музичними закладами випускається понад півсотні хормейстерів, тому керівництво регентського відділення, значною мірою, відмовилося від спроб конкурувати з такими закладами у музичній підготовці студентів, адже надати музичну освіту на консерваторському рівні в межах навчального плану духовного закладу майже неможливо. Проте випускники світських вузів не мають потрібної підготовки з питань богослужбового уставу, віровчення та ін., тобто потребують перекваліфікації. Тому було вирішено у підготовці регентів зосередитися на контингенті абітурієнтів, які вже мають або у даний момент отримують середню спеціальну або вищу музичну освіту за хормейстерською спеціальністю. Відповідно, були створені сприятливі умови для суміщення такого навчання або роботи за спеціальністю з навчанням на регентських курсах. Заняття

курсів відбуваються у вечірній час двічі на тиждень. У центрі навчального процесу — засвоєння богослужбової специфіки роботи з хором.

Ще один тип сучасної регентської освіти, а саме — *підготовка регентів у системі державної освіти*, є поки що не дуже розповсюдженим із причини відділення церкви від держави. Нині в країнах колишнього СНД склалася парадоксальна ситуація. З одного боку, церква відокремлена від держави і не може формувати державний запит на підготовку фахівців із тієї чи іншої спеціальності. З іншого — церква є одним з крупних роботодавців для випускників хорових відділень училищ та вузів. При наявності реального попиту на фахівців із хорової справи, які володіють специфікою богослужбового співу, логічним є доповнення навчальних планів відповідною теорією, методикою та практикою. Безпосереднє впровадження нової регентської спеціальності в вузах не є можливим через названу вище відокремленість церкви від держави, але деякі вузи вже почали підготовку фахівців за регентськими спеціалізаціями або ввели на хорових відділеннях дисципліни, які дозволяють студентам засвоювати необхідні для регентування знання.

У 2005 році вперше в історії музично-педагогічної освіти України у провідному навчально-педагогічному закладі країни — Інституті мистецтв Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова — відкрито нову спеціалізацію «Регент церковного хору». Враховуючи специфіку спеціалізації, до навчального плану університету були введені нові предмети: Святе Письмо Старого та Нового Заповітів, вступ до Православного богослов'я, догматика, церковний спів, моєдія, осмогласся, літургіка, церковний спів тощо. Випускникам надається кваліфікація «спеціаліст» — вчитель музики та регент церковного хору; «магістр» — вчитель музики та працівник за спеціалізацією «церковний спів» [1].

Іншим прикладом офіційного впровадження професійної підготовки регентів став Православний Свято-Тихонівський гуманітарний університет — духовний навчальний заклад, який згодом отримав державну акредитацію. У 1992 році там було відкрито факультет церковного співу. Його виникнення стало відповіддю на потребу в фахівцях хорової справи, що володіють великими знаннями в області церковного співу [6].

У створенні факультету брали участь досвідчені хормейстери і регенти, відомі педагоги провідних вузів Москви. Професорсько-викладацький колектив факультету налічує близько ста осіб. Серед них — відомі фахівці в області церковно-співочого мистецтва (доц. Т. І. Корольова, докт. мист. М. В. Богомоллова), педагоги з провідних вузів Москви (проф. А. М. Мясоєдов і доц. В. П. Павлінова МДК ім. П. І. Чайковського, проф. Б. Д. Критський МПДУ, проф. О. І. Тихонова РАМ ім. Гнесіних), а також досвідчені хормейстери (заслужений

артист РФ М. М. Садиков, В. К. Любарський — хор Телерадіомовлення, А. Б. Критський — Академічний Великий Театр, О. С. Бондарева — капела ім. О. О. Юрлова) і регенти (Е. М. Садикова — хор Троїце-Сергієвої лаври, асистент архімандрита Матфея (Мормиля) та інші). Симфонія науково-педагогічного товариства дозволила накопичити на факультеті унікальний досвід поєднання традицій світської і духовної музичної освіти. Студенти здобувають базову музичну освіту в обсязі світських вузів, а також вивчають теорію і практику співу.

Університетський принцип організації життя, присутність відомих фахівців, а також активна участь студентів у літургійному житті Церкви надає унікальні можливості для формування висококваліфікованих регентів і хормейстерів. Випускники факультету працюють у храмах, викладають, керують церковними і світськими хоровими колективами, займаються дослідженням церковно-співочої культури. Факультет має державну акредитацію, видає дипломи державного зразка. Крім того, випускники отримують додатковий диплом про регентську освіту.

Висновки. На сьогодні в православній церковно-хоровій культурі фіксується три основні типи регентської освіти: авторська школа, відділення духовного навчального закладу, спеціалізація у світському вузі. У кожного типу є певна специфіка та підтипи, які мають стати предметом подальших досліджень. Водночас, хронологія виникнення та розвитку різних типів регентської освіти говорить про наявність тенденції до зближення духовної та світської освіти в галузі хорової музики, що є історично характерним для країн колишнього СРСР. Саме тут у дореволюційний період зрощення професійної хорової освіти з духовною регентською було максимальним. З середини ХХ ст. відродження цієї сфери професійної діяльності поступово рухається від окремих осередків авторського регентського навчання та поодиноких духовних закладів, що здійснюють підготовку регентів, до симфонного процесу поєднання зусиль церковних діячів та професіоналів хорової справи, який фактично став можливим лише в умовах свободи віросповідання та повернення музикантів-професіоналів до церковного життя. Подолання відриву професійної освіти від церкви (і навпаки) виявилось в можливості залучати фахівців-богословів для навчання хормейстерів у державних закладах, розширюючи їх кваліфікацію у сферу церковно-співачої традиції, а також долучати світських професіоналів до підготовки регентів у семінаріях, регентських школах тощо. Означений процес перебуває в стадії становлення і потребує багатьох зусиль для розробки ефективної стратегії розвитку співпраці світських та духовних закладів, пошуку нових форм взаємодії, формування навчальних планів, розробки та апробації навчальних програм, що може стати основою для подальших теоретичних, методичних та методологічних наукових досліджень.

Література:

1. National Pedagogical Dragomanov University. Факультет мистецтв. Освітні послуги [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.im.npu.edu.ua/index.php/en/enu2osvitniposluga-22>. — Назва з екрану.
2. Дьяченко Е. Церковное пение как феномен русской православной культуры: дисс. ... канд. культурологии 26.00.01/ Дьяченко Е. — Москва, 2010. — 166 с.
3. Кустовский Е. С. Памятка поступающему на регентские курсы при храме Трех Святителей на Кулишках [Електронний ресурс] / Е. С. Кустовский. — Режим доступу: <http://kliros.org/content/view/5/2>. — Назва з екрану.
4. Московская регентско-певческая семинария: о нас [Електронний документ]. — Режим доступу: <http://www.seminaria.ru/institution/aboutus.htm>. — Назва з екрану.
5. Никольская-Береговская К. Русская вокально-хоровая школа IX–XX веков [Текст] / К. Никольская-Береговская. — М.: Языки русской культуры, 1998. — 192 с.
6. Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет. Факультет церковного пения [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pstgu.ru/faculties/singing>. — Назва з екрану.
7. Регентская школа Московской духовной академии: история [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mpda.ru/regent/history>. — Назва з екрану.
8. Регентские курсы Колобанова А. В. [Електронний документ]. — Режим доступу: <http://www.regentzagod.com>. — Назва з екрану.

References:

1. National Pedagogical Dragomanov University (2007), “Faculty of Arts. Educational services”, available at: www.im.npu.edu.ua/index.php/en/enu2osvitniposluga-22 (access January 15, 2016).
2. Dyachenko E. (2010), “The church singing as phenomenon of Russian Orthodox Culture”, Thesis for Cand. Sc. (Culturology), 24.0.01, State Academy of Slavic Culture, Moscow, 166 p. (in Russian).
3. Kustovskiy Y. S. (1999), “Memo to the entrant Precentors’ courses at the Church of the Three Hierarchs in Kulishki”, available at: <http://kliros.org/content/view/5/2> (access January 16, 2016).
4. Moscow Precentor-Singing Seminary: about us, (2010), available at: www.seminaria.ru/institution/aboutus.htm (access January 8, 2016).
5. Nikolskaya-Beregovskaya K., (1998), *Russkaya vokalno-horovaya shkola IX–XX vekov* [Russian vocal-choral school in IX–XX centuries], *Jazyki russkoj kul'tury*, Moscow, 192 p. (in Russian).
6. Saint Tikhon’s Orthodox University. Faculty of church singing, (2016), available at: <http://pstgu.ru/faculties/singing> (access January 11, 2016).
7. Precentors’ School of the Moscow Theological Academy: The history (2015), available at: www.mpda.ru/regent/history (access January 11, 2016).
8. Precentors’ courses of Kolobanov A. V. (2012), available at: www.regentzagod.com (access January 2, 2016).